

ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΜΜΕ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΛΑΪΚΙΣΜΟΥ: Πληροφόρηση, τεκμήριο αθωότητας και ακεραιότητα της δικαιοδοτικής λειτουργίας*

Νίκος Παπασπύρου

Αν. Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου ΕΚΠΑ

Εισαγωγή

Η τρέχουσα συγκυρία χαρακτηρίζεται από την έξαρση ενός ανατροφοδοτούμενου από τα ΜΜΕ ποινικού λαϊκισμού, ενίοτε πλεκόμενου με το πολιτικό σύστημα, ο οποίος εν δυνάμει επαπειλεί την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης. Από αυτή την αφετηρία, η παρούσα ανάπτυξη αξιολογεί την προσήκουσα θεώρηση της ελευθερίας έκφρασης και πληροφόρησης κατά τρόπο ώστε αφενός να αποφεύγονται συγκρούσεις με έτερα εμπλεκόμενα συνταγματικά δικαιώματα και επιταγές, και αφετέρου να παραμένει ανέθευτη η ελευθερία και η αποτελεσματικότητα του δημόσιου ελέγχου επί της Δικαιοσύνης.

Το ζήτημα του ποινικού λαϊκισμού δεν είναι νέο, παρατηρείται διεθνώς. Αίτιό του δεν είναι μια ορισμένη αύξηση της εγκληματικότητας. Συναρτάται με βαθύτερα αίτια, σχετιζόμενα με την υποχώρηση του κράτους πρόνοιας, τη μετανάστευση, τον ανταγωνισμό μεταξύ τεχνοκρατικής και λαϊκής συντηρητικής κουλτούρας, κλπ.¹ Ωστόσο, εξαιτίας και ορισμένων μεγάλων αστοχιών των προηγούμενων δεκαετιών, όπως για παράδειγμα οι ρυθμίσεις για την απόλυση υπό όρο στο πλαίσιο της αποσυμφόρησης το 2015 (ν. 4322/2015), έχει λάβει σήμερα απειλητική έξαρση.

Τα ΜΜΕ και το διαδίκτυο έχουν τεράστια ευθύνη στην εξάπλωση αυτού του φαινομένου, με την εκμετάλλευση βαθύτερων συναισθημάτων διά της υποβολής, της επιλεκτικής ή κατά παραποίηση έκθεσης των δεδομένων και της ορατότητας που δίδουν μόνο σε αστοχίες του ποινικού

* Εισήγηση σε ημερίδα της Εταιρίας Δικαστικών Μελετών, 20 Ιουνίου 2024.

1. Βλ. ενδεικτικά David Garland, *What Is Penal Populism?*, *Crime, Justice, and Social Order* (επιμ. Alison Lieblich, Joanna Shapland, Richard Sparks, Justice Tankebe, 2022), σ. 249 επ. Βλ. επίσης, σε μας, *Ποινικό Δίκαιο και Λαϊκισμός* (επιμ. Ι. Μηχανετζής & Κ. Φαρμακίδης), *The Books' Journal*, 24.5.2024, όπου συνοψίζονται οι εισηγήσεις των Antony Duff, Sandra Marshall, Κωνσταντίνου Γ. Παπαγεωργίου, Δημήτρη Κιούπη, Τόνιας Τζαννετάκη, Βασιλικής Χρήστου σε ημερίδα της 24^{ης} Απριλίου 2023, προσβάσιμο στο <https://booksjournal.gr/paremvaseis/4873-poiniko-dikaio-kai-laikismos>.

συστήματος ή σε περιπτώσεις (π.χ. απολύσεως υπό όρο ή μη επιβολής προσωρινής κράτησης) που είχαν κακή έκβαση (ενώ οποιαδήποτε ορθολογική αξιολόγηση οφείλει να σταθμίσει έστω υποθετικά και αντίστροφες αστοχίες: πρόσωπα που δεν απολύθηκαν ή κρατήθηκαν προσωρινά και τα οποία δεν θα τελούσαν αδικήματα). Δυστυχώς, τα τελευταία έτη αυτή η επιλεκτική ορατότητα συναρτάται και με μια πολιτική εργαλειοποίηση της εφαρμογής των νέων ποινικών κωδίκων, ιδίως επί παλαιών υποθέσεων, με αποτέλεσμα ακόμη μεγαλύτερη σύγχυση και εκμετάλλευση ενός φοβικού λαϊκού συναισθήματος.

Για παράδειγμα, σε πρόσφατη τραγωδία με πολύ μεγάλο αριθμό νεκρών από πυρκαγιά, η σε πρώτο βαθμό δικαστική έκβαση (χρηματική μετατροπή ποινών φυλακίσεως) αποδόθηκε από τα ΜΜΕ σε συνδυασμό δικαστικής ανοχής και του νέου Ποινικού Κώδικα, ο οποίος κατήργησε τη δυνατότητα επιβολής συνολικής ποινής φυλακίσεως μεγαλύτερης των πέντε ετών για περιπτώσεις ανθρωποκτονίας από αμέλεια κατά συρροή με μία πράξη, η οποία δυνατότητα ίσχυε κατά τον χρόνο τελέσεως δυνάμει του 94 παρ. 2 εδ. β' ΠΚ. Ωστόσο, παραβλήθηκε στη δημόσια συζήτηση, πρώτον, ότι η μετατροπή ποινής φυλακίσεως ακόμη και πέντε ετών καθιερώθηκε όχι με τους νέους ποινικούς κώδικες, αλλά το 2012, και δη με μνημονιακό νόμο (υποπαράγραφος ΙΓ.1. εδαφ.1 ν. 4093/2012) – διάταξη η οποία (ατυχώς) επιβλήθηκε ακριβώς λόγω του υπερκορεσμού στις ελληνικές φυλακές. Δεύτερον, ότι σαφής εντολής του νομοθέτη είναι να αποκλείεται η μετατροπή μόνο «αν το δικαστήριο με απόφασή του ειδικά αιτιολογημένη κρίνει ότι απαιτείται η μη μετατροπή της για να αποτραπεί ο δράστης από την τέλεση άλλων αξιόποινων πράξεων», κάτι το οποίο κρίνεται με βάση της συνθήκες του δράστη κατά τον χρόνο καταγνώσεως της ποινής. Τρίτον, ότι ουδεμία επίδραση επί της δυνατότητας (και δη υποχρεωτικότητας) της μετατροπής είχε η κατάργηση της ανωτέρω διατάξεως περί επαυξημένης συνολικής ποινής, καθώς κρίσιμη είναι η ποινή βάσης (άρθρο 2 παρ. 4 ν. 1240/1982). Έτσι, μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης παραμένει και σήμερα με την εσφαλμένη εντύπωση μιας ατιμωρησίας αναγόμενης τάχα στη συγκεκριμένη σύνθεση και στον νέο ΠΚ.

Τελικώς, ανατροφοδοτείται συνεχώς ένα κλίμα θυμού – ομογενοποιώντας τη δημόσια αντίδραση, επιχειρώντας να τεθεί το έγκλημα στο κέντρο της πολιτικής, ενίοτε αποπροσανατολιστικά, και παρουσιάζοντας την ποινή, ή και την προσωρινή κράτηση, ως μέσο εκτόνωσης αυτής της οργής, ακόμη και αν η ίδια η υπερποινικοποίηση ανατροφοδοτεί την εγκληματικότητα.² Σε τέτοιο πλαίσιο, ενυπάρχει κίνδυνος υπονόμησης τόσο της ανεξαρτησίας της δικαιοδοτικής

2. Ενδεικτικά βλ. Ι. Γιαννίδης, *Δεν υπηρετεί τα θύματα*, Καθημερινή, 9.12.2023, προσβάσιμο σε <https://www.kathimerini.gr/society/562773046/arthro-ioanni-giannidi-stin-k-den-ypiretei-ta-thymata/>, και τις δικές μας σκέψεις, σε Ν. Παπασπύρου, *Μεταρρύθμιση και αντιμεταρρύθμιση στο ποινικό δίκαιο*, Τα Νέα, 17.2.2024.

κρίσης, η οποία έρχεται αντιμέτωπη με μια αδιάκριτη μομφή ατιμωρησίας, όσο και αναίρεσης της αρχής της εξατομίκευσης μέσα από στερεοτυπικές γενικεύσεις.

Ενόψει αυτής της κατάστασης, η παρούσα ανάπτυξη εστιάζει στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Όπως είναι γνωστό, υπάρχει ρυθμιστικό πλαίσιο, τόσο σε επίπεδο διοικητικής ρύθμισης όσο και σε επίπεδο ποινικού νόμου.³ Το ζήτημα που απασχολεί τη δική μας εισήγηση είναι το πλαίσιο που θέτει η ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης, ιδίως όπως ερμηνεύεται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στην οριοθέτηση των ΜΜΕ σε σχέση με την προβολή ειδήσεων και τη διατύπωση κρίσεων για την εξέλιξη της ποινικής διαδικασίας. Κατά τη γνώμη μας, είναι κρίσιμο να αποφύγουμε μια γενικεύουσα αντιμετώπιση, είτε προς την κατεύθυνση της απολυτότητας των οικείων θεμελιωδών ελευθεριών είτε προς την κατεύθυνση μιας γενικευμένης στάθμισης συμφερόντων. Αντίθετα, είναι σημαντικό να διακρίνουμε, έστω καταρχήν, ανάμεσα σε κανόνες σεβασμού του τεκμηρίου αθωότητας, προστασίας από τον δημόσιο στιγματισμό και διαφύλαξης της ακεραιότητας της προδικασίας, και ρυθμίσεις που άγουν σε έλεγχο της κριτικής και της ενημέρωσης, προς διασφάλιση της διαφάνειας στην άσκηση της δικαιοδοτικής λειτουργίας. Ιδίως πρέπει να αποφύγουμε κάθε επιχείρηση κηδεμόνευσης του δημόσιου ελέγχου επί της απονομής της δικαιοσύνης.

1. Μια κρίσιμη διάκριση

Πράγματι, μια προσεκτική μελέτη της νομολογίας του ΕΔΔΑ αναδεικνύει νομίζω ότι το Δικαστήριο δεν αντιμετωπίζει με τον ίδιο τρόπο α) τη δημοσιοποίηση στοιχείων και τις αναγκαίες σταθμίσεις του δικαιώματος ενημέρωσης με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, το τεκμήριο αθωότητας και το δικαίωμα στην επανένταξη που θίγεται από τον δημόσιο στιγματισμό, και β) την κριτική στις δικαστικές αποφάσεις. Ως προς το πρώτο ζήτημα –το οποίο ιδίως και ευθέως συναρτάται με φαινόμενα ποινικού λαϊκισμού– δικαιολογούνται περιορισμοί και παραδοχή περιθωρίου εκτιμήσεως υπέρ των εθνικών αρχών, εφόσον όμως προβαίνουν ορθολογικά στις οικείες σταθμίσεις (ζήτημα στο οποίο θα επανέλθουμε στην ενότητα 3).⁴ Μάλιστα, καθιερώνεται και υποχρέωση θετικής προστασίας εκ μέρους του κράτους. Για παράδειγμα, έχει κριθεί σε διάσημη υπόθεση ότι το κράτος έχει υποχρέωση να διερευνά πώς έγινε π.χ. διαρροή

3. Βλ. σχετικώς την εισήγηση του Εισαγγελέα Γ. Νούλη, στο ίδιο τεύχος.

4. Βλ. χαρακτηριστικά την απόφαση *Axel Springer SE & RTL Television GmbH κατά Γερμανίας*, 21 Σεπτεμβρίου 2017, αρ. 51405/12, στην οποία κρίθηκε σύμφωνη με την ΕΣΔΑ απαγόρευση δημοσίευσης φωτογραφίας δίχως pixelization σχιζοφρενούς που είχε σκοτώσει και τεμαχίσει τους γονείς του, και, με εθνικό ενδιαφέρον, *Θ. κατά Ελλάδας*, απόφαση της 07.05.2024 (αρ. 28345/2016). Γενικότερα, βλ. τη σύνοψη της νομολογίας στην υπόθεση *Bédat κατά Ελβετίας*, Τμήμα Ευρείας Σύθεσης, απόφαση της 29^{ης} Μαρτίου 2016 (αρ. 56925/08). Ως προς την εθνική νομολογία, βλ. ΣτΕ 1501/2023.

στα ΜΜΕ καταγεγραμμένων ιδιωτικών επικοινωνιών των κατηγορουμένων άσχετων με το κρίσιμο ζήτημα της δίκης.⁵ Συναφώς και το Συμβούλιο της Επικρατείας, σε γνωστή επίσης υπόθεση δημοσιοποίησης ιδιωτικών στιγμών καλλιτέχνη με ανήλικο πρόσωπο, είχε τονίσει ότι «η διαφύλαξη εξάλλου των χρηστών ηθών και η καταπολέμηση της εγκληματικότητας, διά της επιβολής περιορισμών στις ελευθερίες των εγκληματούντων, ανήκει κατά το Σύνταγμα, αποκλειστικά και μόνο, στη δικαιοδοσία των αρμοδίων κρατικών αρχών, οι οποίες υπόκεινται κατά την εκπλήρωση του έργου τους αυτού σε σειρά ελέγχων, κατά τα προβλεπόμενα σχετικά στο Σύνταγμα» (ΣτΕ Δ'3545/2002).

Ως προς το δεύτερο, την κριτική, η νομολογία σαφέστατα αναγνωρίζει ευρύτατο πεδίο κριτικής ιδίως στα ΜΜΕ και τους τρίτους, με τη σκέψη ότι η Δικαιοσύνη αποτελεί έναν από τους θεμελιώδεις πυλώνες της δημόσιας εξουσίας και επομένως υπόκειται σε δημόσιο έλεγχο και κριτική.

Έτσι, στην απόφαση *Morice*,⁶ η οποία συνοψίζει τη νομολογία, τονίζεται ότι «κατά κανόνα αναγνωρίζεται υψηλό επίπεδο προστασίας της ελευθερίας της έκφρασης και ιδιαίτερα στενό περιθώριο εκτιμήσεως των Αρχών, όταν οι παρατηρήσεις αφορούν ζήτημα δημοσίου ενδιαφέροντος, όπως εν προκειμένω για τη λειτουργία της Δικαιοσύνης, ακόμη και στο πλαίσιο διαδικασιών που είναι ακόμη εκκρεμείς για άλλους κατηγορούμενους» (σκ. 125). Στο ίδιο πλαίσιο, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι ακόμη και για έκφραση που τελικώς δεν προστατεύεται, πρέπει να αποφεύγεται η προσφυγή στον ποινικό νόμο (σκ. 127). Κατά τούτο, η εξαιρετικότητα του ποινικού δικαίου, και δη των στερητικών της ελευθερίας ποινών, δεν αποτελεί απλώς ευχή ή θεωρητική αναζήτηση, αλλά δικαστικώς ελέγξιμο κανόνα.

Περαιτέρω, η απόφαση υπενθυμίζει την παγιωμένη πλέον νομολογία κατά την οποία ανακρίβειες ή ακραίες αξιολογήσεις σε θέματα δημοσίου ενδιαφέροντος είναι επιτρεπτές, αρκεί να υπάρχει ορισμένη έλλογη βάση στα δεδομένα (*sound factual basis*) (σκ. 126). Αυτή η παρατήρηση είναι ιδιαίτερα σημαντική διότι, ενώ αναγνωρίζει τη δημοσιογραφική ευθύνη, περιορίζει ουσιωδώς την εκ πλαγίου τιμώρηση των αξιολογικών κρίσεων, ακόμη και αν αυτές συγκαθορίζουν ποσοτικά ή ποιοτικά πραγματολογικές παραστάσεις. Είναι μάλιστα ορθή (ανεξαρτήτως, για παράδειγμα, της ορθής απάντησης σε άλλα εγκλήματα, όπως η απάτη), διότι σε μια δημοκρατική τάξη ο έλεγχος για την άσκηση της δημόσιας εξουσίας εν τέλει ανήκει στο φορέα της κυριαρχίας, τον λαό, και στην ελεύθερη δημόσια σφαίρα στο πλαίσιο της οποίας ο λαός μορφώνει κρίση, όχι ως πλειοψηφία, αλλά ως σύνολο ελεύθερων και ίσων πολιτών. Ενώ όμως

5. *Craxi κατά Ιταλίας* (2), απόφαση της 17^{ης} Ιουλίου 2003, αρ. 25337/94), § 73. Βλ. και *Bédat κατά Ελβετίας*, ο.π., § 76.

6. *Morice κατά Γαλλίας*, απόφαση της 23^{ης} Απριλίου 2015 (Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης) αρ. 29369/10.

ο δημόσιος στοχασμός ασκείται ιδίω δικαίω, τα κρατικά όργανα δεν είναι φορείς ελευθερίας, αλλά ασκούν συντεταγμένα καθήκοντα. Στη συγκεκριμένη υπόθεση, το πόρισμα του Δικαστηρίου λέγει ότι η κριτική είναι ελεύθερη, ακόμη και υπό τη μορφή της προσωπικής κριτικής δικαστών, εκτός και αν είναι βαρύτατα βλαπτική για τη Δικαιοσύνη, και υπό τον όρο ότι είναι εν ταυτώ ουσιωδώς αστήρικτη («save in the case of gravely damaging attacks that are essentially unfounded») (σκ. 131).

2. Το κύρος της Δικαιοσύνης

Μπορεί εδώ να αναρωτηθεί κανείς αν έτσι αποδίδεται ο προσήκων σεβασμός στο κύρος της Δικαιοσύνης. Νομίζω ότι τέτοια αντίδραση μαρτυρεί εσφαλμένη αντίληψη για τον ρόλο των δημοσίων αγαθών σε ένα ελεύθερο και δημοκρατικό κράτος, και ιδίως για τον ρόλο του ποινικού δικαίου σε ζητήματα δημοσίων αξιολογήσεων. Έτσι, η δημόσια εικόνα εμπιστοσύνης στη λειτουργία ενός θεσμού δεν μπορεί από μόνη της να συγκροτήσει έννομο αγαθό, παρά μόνο σε συνάρτηση με αντικειμενικώς αθέμιτες μορφές υπονόμησης της δημόσιας πίστης, και μάλιστα τέτοιας ώστε να υποσκάπτεται η κατά το Σύνταγμα λειτουργία του θεσμού. Πράγματι, σε μια δημοκρατική πολιτεία, η διαμόρφωση δημόσιας εμπιστοσύνης σε κρατικούς θεσμούς στηρίζεται στο ελεύθερο φρόνημα των πολιτών, όπως αυτό διαμορφώνεται υπό όρους αυθεντικότητας της δημόσιας σφαίρας, ενώ ούτε η κανονιστικότητα της έννομης τάξης ούτε η διασφάλιση της συμμόρφωσης με την έννομη τάξη προϋποθέτουν καταρχήν την παραδοχή εκ μέρους των πολιτών μιας επίσημης αληθούς εικόνας για την πραγματική κατάσταση των θεσμών. Υπό αυτή την έννοια, το έννομο αγαθό πρέπει να νοείται κανονιστικά, όχι αμιγώς αξιολογικά, τα δε συνταγματικά δικαιώματα δεν ενεργούν απλώς ως περιορισμοί (αίροντας π.χ. το άδικο), αλλά συμπροσδιορίζουν το προστατευόμενο με τον ποινικό νόμο αγαθό.

Δεύτερον, η ποινική απαγόρευση αθέμιτου λόγου επί ζητημάτων δημοσίου ενδιαφέροντος οφείλει να ενεργεί στη βάση αρχών ίσης μεταχείρισης και ουδετερότητας, ώστε να μην επιφέρει δομική παραμόρφωση στη δημόσια σφαίρα. Για παράδειγμα, νόμος ο οποίος τιμωρεί ψευδείς παραστάσεις προς συγκεκριμένη κατεύθυνση, π.χ. παραστάσεις οι οποίες θίγουν την εικόνα που θέλει το κράτος να εμφανίζει στη δημόσια σφαίρα, ενώ δεν τιμωρεί αντίστοιχες παραστάσεις που εξωραϊζουν τους θεσμούς, είναι άνευ ετέρου αντίθετος στην ελευθερία της έκφρασης και ίσως και στη δημοκρατική αρχή.⁷ Τρίτον, η τιμώρηση της έκφρασης οφείλει να

7. Βλ. πληρέστερα στη μελέτη μας *Είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα η νέα ρύθμιση για τη διασπορά ψευδών ειδήσεων;*, The Art of Crime, Νοέμβριος 2021, προσβάσιμο σε <https://theartofcrime.gr/είναι-σύμφωνη-με-το-σύνταγμα-η-νέα-ρύθμ/>.

στηρίζεται σε σαφή και προβλέψιμα στην εφαρμογή κριτήρια, ώστε να αποτρέπεται η επιλεκτικότητα στην εφαρμογή και η αυτολογοκρισία του ομιλητή.

Αυτές οι παρατηρήσεις έχουν ιδιαίτερη σημασία στο προκείμενο ζήτημα. Ενώ ελάχιστα πράττουμε για να αντιμετωπίσουμε π.χ. τη διαρροή στοιχείων της δικογραφίας προς τον σκοπό του εξευτελισμού υπόπτων ή κατηγορουμένων, εναντιωνόμαστε στην κριτική κατά των πορισμάτων της κρατικής δράσης. Πρέπει εδώ να αναρωτηθούμε αν κοινή βάση σε αμφοτέρα είναι ορισμένη πλοκή μεταξύ του ανατροφοδοτούμενου από τα ΜΜΕ ποινικού λαϊκισμού και του στηριζόμενου σε αυτόν τμήματος του πολιτικού συστήματος.

3. Η αμφίδρομη σχέση διαφάνειας και δημόσιου ελέγχου

Η δυνατότητα δημοσίου ελέγχου και κριτικής προϋποθέτει διαφάνεια στη λειτουργία της Δικαιοσύνης και πρόσβαση σε στοιχεία που επιτρέπουν τη δημόσια εξέλεξη και της ίδιας της κριτικής. Όπως έχει χαρακτηριστικά ειπωθεί, είναι «αδιανόητο» να θεωρείται ότι δεν πρέπει να υπάρχει παράλληλη ή και προηγούμενη συζήτηση για το αντικείμενο δικών δημοσίου ενδιαφέροντος στον Τύπο ή την κοινή γνώμη.⁸ Επομένως, ακόμη και αν το ζήτημα αφορά την παρουσίαση μιας σε εξέλιξη ποινικής έρευνας ή δίκης, οι περιορισμοί στην ελευθερία ενημέρωσης, στον βαθμό που εγείρονται ζητήματα δημόσιου ενδιαφέροντος, πρέπει να υπόκεινται σε αυστηρή εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας, ώστε να αποκλείεται η προσχηματική επίκληση της ακεραιότητας της δικαιοδοτικής λειτουργίας ή της προσβολής των δικαιωμάτων των διαδίκων. Ιδίως οι απαιτήσεις της *in concreto* προβλεψιμότητας στην εφαρμογή και της αναγκαιότητας αποτελούν εργαλεία ανίχνευσης και εξουδετέρωσης του δυσασπόμενου σκοπού.

Έτσι, για παράδειγμα, κρίθηκε από το ΕΔΔΑ ότι δεν δικαιολογείται η τιμώρηση της αποκάλυψης ερευνών σε υπόθεση διαφθοράς και κατάχρησης εξουσίας αξιωματούχων μυστικών υπηρεσιών, λαμβάνοντας υπόψη το δημόσιο ενδιαφέρον, και το γεγονός ότι από την αποκάλυψη δεν παρακωλύθηκε η δικαστική έρευνα.⁹ Όπως τόνισε το Δικαστήριο, οι εθνικές αρχές υιοθέτησαν μια τυπική και αυτόματη εφαρμογή του αδικήματος της παραβίασης απορρήτου.¹⁰ Το ζήτημα

8. *SIC – Sociedade Independente de Comunicação κατά Πολωνίας*, απόφαση της 27^{ης} Ιουλίου 2021 (αρ. 29856/13) §§ 58. Βλ. επίσης *Obukhova κατά Ρωσίας*, απόφαση της 8 Ιανουαρίου 2009, αρ. 34736/03, § 27, όπου κρίθηκε υπέρμετρη και εν τέλει απάδουσα προς τη διαφάνεια στη λειτουργία της δικαιοσύνης η απαγόρευση, με απόφαση ασφαλιστικών μέτρων, δημοσιογραφικής κάλυψης αγωγής δικαστή σχετικά με αξιώσεις της από αυτοκινητιστικό ατύχημα.

9. *Dias dos Santos Ferreira da Costa Cabral κατά Πορτογαλίας*, 30.04.2024 (αρ. 25282/18) §§ 12.

10. Βλ. και *Pinto Coelho κατά Πορτογαλίας* (no. 2), απόφαση της 22.03.2016 (αρ. 48718/11) §§ 49-50, σχετικά με χρηματική

αυτό νομίζω ότι δεν έχει επαρκώς προσεχθεί στη χώρα μας, με τη νομολογία να ακολουθεί μια μάλλον τυπολατρική προσέγγιση.¹¹

Από τις εν λόγω σκέψεις, ανακύπτει, νομίζουμε, και γενικότερο ζήτημα του επιτρεπτού περιορισμών στην ελευθερία της πληροφόρησης βάσει αξιολογήσεων αφηρημένης ή δυνητικής διακινδύνευσης, ιδίως όταν είναι ομιχλώδης η διασύνδεση με ένα αντικειμενικώς οριοθετημένο έννομο αγαθό ή όταν έτσι επιδιώκεται η αθέμιτη επίρριψη στον ομιλούντα ευθυνών και βαρών που ανήκουν σε τρίτους.

Σε ευρύτερο επίπεδο, πρόσφατα το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το δικαίωμα πληροφόρησης καλύπτει αίτημα του Τύπου για πρόσβαση στα επίσημα ημερολόγια της ηγεσίας του Συνταγματικού Δικαστηρίου, ώστε να πληροφορηθεί αν υπήρξαν συναντήσεις στα γραφεία του Δικαστηρίου με κυβερνητικούς αξιωματούχους.¹² Για να είναι θεμελιωμένη η κριτική, σημαντική αναδεικνύεται η προστασία της πρόσβασης των δημοσιογράφων στις πηγές.

Συναφώς, ήδη έχει εκδοθεί ο Ευρωπαϊκός Κανονισμός για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης,¹³ που, μεταξύ άλλων, απαγορεύει με αυστηρά οριοθετημένες εξαιρέσεις τον έλεγχο των πηγών των δημοσιογράφων καθώς και την παρακολούθηση των επικοινωνιών τους. Έτσι, οι σχετικοί κανόνες είναι πλέον κανόνες του ενωσιακού δικαίου με άμεση εφαρμογή, υποχρέωση αποστολής προδικαστικού ερωτήματος και έλεγχο τήρησης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

* * *

Οι ανωτέρω σκέψεις οφείλουν μια δεοντολογική διευκρίνιση σχετικά με το προσήκον ήθος της κριτικής. Η κριτική οφείλει δεοντολογικά να διαπνέεται από πρόθεση στήριξης στον θεσμό της

ποινή σε δημοσιογράφο που είχε προβεί άνευ αδείας σε ηχητική καταγραφή ποινικής δίκης, αποσπάσματα εκ της οποίας δημοσιοποιήθηκαν μετά την έκδοση της απόφασης και με αλλοίωση της φωνής, προς τον σκοπό κριτικής στην αξιολόγηση των στοιχείων.

11. Πρβλ. την ενδιαφέρουσα μειοψηφία στην ΣτΕ Δ' 791/2023, κατά την οποία «το ΕΣΡ επέβαλε την επίδικη κύρωση λόγω δημοσιοποίησης στοιχείων της ποινικής προδικασίας χωρίς να διαπιστώσει εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση η παρουσίαση αυτούσιων αποσπασμάτων του ιατροδικαστικού πορίσματος και η αναπαραγωγή του περιεχομένου του έθιξε τα δικαιώματα του κατηγορουμένου και των λοιπών εμπλεκόμενων προσώπων ή/και το δημόσιο συμφέρον για αποτελεσματική και ανεπηρέαστη διεξαγωγή της δικαστικής έρευνας, λαμβανομένου, ιδίως, υπόψη ότι, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, το περιεχόμενο του επίμαχου ιατροδικαστικού πορίσματος είχε ήδη δημοσιοποιηθεί σε προγενέστερο χρόνο από τους συντάκτες του, και μάλιστα σε ειδική προς τούτο συνέντευξη τύπου (press conference). ... Όπως έχει κριθεί παγίως από το ΕΔΔΑ, εφόσον τα απόρρητα στοιχεία έχουν ήδη δημοσιοποιηθεί ή έχουν με οποιονδήποτε τρόπο καταστεί γνωστά στο κοινό ή έχουν πάψει να είναι απόρρητα, είναι ζητούμενο και, επομένως, πρέπει να ελέγχεται επισταμένως εάν η απαγόρευση αποκάλυψής τους από τα μέσα ενημέρωσης εξακολουθεί να είναι απαραίτητη».

12. *Sieć Obywatelska Watchdog Polska κατά Πολωνίας*, απόφαση της 21^{ης} Μαρτίου 2024, αρ. 10103/20.

13. Κανονισμός (ΕΕ) 2024/1083 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11^{ης} Απριλίου 2024, σχετικά με τη θέσπιση κοινού πλαισίου για τις υπηρεσίες μέσων ενημέρωσης στην εσωτερική αγορά και την τροποποίηση της οδηγίας 2010/13/ΕΕ.

Δικαιοσύνης και από δέσμευση στη σαφή έκθεση των πραγματικών δεδομένων. Και οφείλει ιδίως –κατά τη γνώμη μας– να αποφεύγει, στο μέτρο του δυνατού, να αναπαράγει μια εικόνα ότι ευθύνονται οι συνθέσεις για όποια αστοχία επισυμβαίνει. Αν αναδεχτούμε τον πειρασμό να αντιμετωπίζουμε, κάθε φορά που υπάρχει σφοδρή λαϊκή κριτική, την εκάστοτε σύνθεση ως συντηρητή της ατιμωρησίας, θα εγκλωβιστούμε σε φαύλο κύκλο, από τον οποίο ο αδηφάγος λαϊκισμός δεν θα επιτρέψει διαφυγή.